

ارزیابی عملکرد طرح جامع سیمان در ساماندهی صنعت سیمان^۱

منصوره کاظمی*

سیمان به عنوان یک کالای واسطه‌ای نقش به‌سزایی در تحول زیرساخت‌های اقتصادی ایفا می‌کند، در نتیجه نوساناتی که در عرضه و تقاضای این کالا ایجاد می‌شود بر شتاب رشد و توسعه اقتصادی کشور اثر می‌گذارد. در این مقاله طرح جامع سیمان که دولت طی سالهای ۱۳۸۱-۱۳۸۳ طراحی کرد و به منظور کاهش نوسانات در بازار این محصول به اجرا گذاشت، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در این زمینه، فرضیاتی تبیین و مورد آزمون قرار گرفته و با کمک اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه، عملکرد طرح جامع سیمان بررسی و تحلیل می‌شود. نتایج نشان‌دهنده آن است که طرح یادشده در ساماندهی تولید و قیمت‌گذاری موفقیت‌آمیز بوده ولی در ساماندهی نظام توزیع توفیقی حاصل نخواهد کرد.

واژه‌های کلیدی: سیمان، تولید و توزیع سیمان، نظام قیمت‌گذاری، طرح جامع سیمان.

۱. مقدمه

بررسی تحولات بازار سیمان در ایران نشان می‌دهد که روند تولید و مصرف سیمان در این بازار همواره صعودی، همسو و گاه نیز منطبق بوده است، به‌طوری که از سال ۱۳۷۰ به بعد امکان صادرات این محصول فراهم شد اما با افزایش رونق ساخت و ساز در سالهای اخیر مصرف سیمان با رشد چشمگیری مواجه شده است. شواهد نشان می‌دهد که طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۷۹ میانگین نرخ رشد مصرف سیمان با ۷/۲ درصد، از میانگین نرخ رشد تولید با ۶/۹ درصد پیشی گرفته و در نهایت کمبود ۱/۵ میلیون تنی تولید سیمان نسبت به مصرف آن در سال ۱۳۸۳ لزوم واردات را در پی داشته است. تولید بیش از ۳۰ میلیون تن سیمان در کشور حدود ۹۸/۵ درصد نیاز مصرف داخلی را تأمین می‌کند، با این حال هر سال با شروع فصل ساخت و ساز، بحران توزیع و قیمت سیمان موجب نگرانی دولت و مصرف‌کنندگان این کالا می‌شود.

چالش قیمت و کمبودهای کاذب سیمان، بازار پرسودی برای واسطه‌گران ایجاد کرده است، به‌طوری که بازتاب مشکلات و موانع رشد این صنعت و افزایش تولید آن و همچنین گرایش

* کارشناس ارشد معاونت امور اقتصادی

۱. این مقاله برگرفته از یک طرح پژوهشی با همین عنوان است که به سفارش پژوهشکده امور اقتصادی و دارایی در معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی انجام شده است.

نداشتن بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در این صنعت به مطرح شدن طرح جامع سیمان منتهی شد. در این مقاله، سعی شده است تا طرح جامع سیمان مورد نقد و بررسی قرار گرفته و در خاتمه، راهکارهایی برای ساماندهی وضع موجود در این صنعت ارائه شود.

پیش از بررسی طرح جامع سیمان، لازم است تصویری از وضع بازار بین‌المللی سیمان و نیز تصویری کلی از اوضاع بازار سیمان در ایران ارائه شود که در قسمتهای آتی به آن می‌پردازیم.

۲. بازار جهانی سیمان

در شرایط متعارف، میان مصرف سیمان و رشد کلان اقتصادی کشورها یک رابطه مستقیم وجود دارد و در واقع می‌توان گفت مصرف بیشتر این محصول به معنای افزایش سرمایه‌گذاری در صنایع بالادستی فراساختارها است. آمارهای جهانی نشان می‌دهد از سال ۱۹۷۵ تاکنون روند رشد صعودی مصرف و تولید سیمان تداوم یافته، به‌طوری که طی سالهای ۲۰۰۳-۱۹۹۸ شاهد رشد بین‌المللی تولید به میزان ۲۸۶ میلیون تن و مصرف جهانی به میزان ۲۷۷ میلیون تن بوده‌ایم. حجم سیمانی که وارد تجارت جهانی سیمان می‌شود به‌طور سنتی کم بوده و کمتر از ۱۰ درصد تولید را دربر گرفته است. این موضوع نشان‌دهنده آن است که به واسطه تأثیر مستقیم کرایه حمل و نقل بر قیمت‌های تمام شده و مقرون به صرفه نبودن صادرات، میزان اندکی از تولید جهانی این محصول به صادرات اختصاص یافته و کشورها تمایل بیشتری به تولید این محصول در داخل کشور خود دارند. جدول شماره (۱) روند تولید، مصرف و تجارت جهانی سیمان را در دوره ۲۰۰۳-۱۹۹۸ نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱. تولید، مصرف و تجارت جهانی سیمان در سالهای ۱۹۹۸-۲۰۰۳ (میلیون تن)

سال	۱۹۹۸	۱۹۹۹	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲ (تخمین)	۲۰۰۳ (پیش‌بینی)
مصرف	۱۴۹۵	۱۵۷۰	۱۶۳۹	۱۶۸۲	۱۷۲۱	۱۷۷۵
رشد مصرف (درصد)	--	+۵/۰	+۴/۴	+۲/۶	+۲/۳	+۳/۱
تولید	۱۵۳۴	۱۶۰۵	۱۶۶۶	۱۷۱۴	۱۷۶۳	۱۸۱۷
رشد تولید (درصد)	--	+۴/۶	+۳/۸	+۲/۹	+۲/۹	+۳/۱
تجارت جهانی	۱۰۶	۱۱۲	۱۳۰	۱۲۶	۱۲۵	۱۲۴
رشد تجارت جهانی (درصد)	--	+۵/۷	+۱۶/۱	-۳/۱	-۰/۸	-۰/۸
نسبت تجارت جهانی به تولید (درصد)	۶/۹	۷/۰	۷/۸	۷/۴	۷/۱	۶/۸

مأخذ: ماهنامه سیمان، شماره ۸۸، مهر ماه ۱۳۸۳.

اولین راهنمای صنعت سیمان ایران، انجمن صنفی کارفرمایان صنعت سیمان، ۱۳۸۳.

۳. بازار سیمان در ایران

بررسی روند مصرف و تولید سیمان طی چند سال اخیر نشان می‌دهد که در تمامی سالهای گذشته مصرف سیمان در ایران، به‌عنوان کشوری در حال توسعه و نیازمند به ایجاد و توسعه زیرساختها، همواره از سوی تولید محدود شده بود اما با اعطای تسهیلات گسترده دولتی در سالهای اخیر، شرایط مساعدی برای سرمایه‌گذاری و توسعه صنعت سیمان به وجود آمده است و پیش‌بینی می‌شود که در آینده نزدیک روند تولید از مصرف داخلی این محصول پیشی گیرد.

هم‌اکنون علاوه بر ۵۵ طرح سیمانی که گشایش اعتبار شده یا مورد تأیید قرار گرفته‌اند، ۳۵ طرح دیگر نیز مجوز استفاده از تسهیلات را دریافت کرده‌اند که در صورت به تولید رسیدن تمامی این طرحها ظرفیت تولید سیمان کشور تا سال ۱۳۹۰ از مرز ۱۱۰ میلیون تن خواهد گذشت.^۱ نکته‌ای که باید به آن توجهی ویژه داشت آن است که توسعه این صنعت به اهمیت دادن به نیازهای آتی داخلی، قابلیت‌های صادراتی این محصول و ارتقای توان حمل و نقل متناسب با آن بستگی دارد. همچنین در استقرار واحدهای جدیدالتأسیس و به‌کارگیری ماشین‌آلات در خطوط مختلف آن نیز باید دقت شود که این واحدها متناسب با نیازهای توسعه‌ای این مناطق، طرح آمایش سرزمین مصوب سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و ملاحظات زیست‌محیطی حاصل از انتشار گازهای گلخانه‌ای و همچنین مصرف بهینه انرژی راه‌اندازی شوند تا ضمن ممانعت از به هدر رفتن سرمایه‌ها و رفع مشکل مازاد عرضه، کشور درگیر مشکلات حاصل از افزایش انتشار آلاینده‌های زیانبار نشود.

جدول شماره ۲. تولید، مصرف، صادرات و واردات سیمان در ایران (هزار تن)					
سال					
۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	
۱۵۵۲۸*	۳۲۱۵۶	۳۰۳۷۸	۲۸۴۹۵	۲۶۷۱۰	تولید وزارت بازرگانی
۲۷۲۳۵**	۳۲۱۹۹	۲۹۷۸۰	۲۸۴۵۰	۲۶۶۰۰	وزارت صنایع و معادن
	۵/۸	۶/۶	۶/۷	---	درصد رشد وزارت بازرگانی
	۸/۱	۴/۷	۶/۹	---	وزارت صنایع و معادن
۱۵۹۸۴**	۳۰۲۴۹	۲۹۷۳۲	۲۷۷۴۰	۲۵۵۸۵	توزیع وزارت بازرگانی
۲۵۴۰۰**	۳۰۵۰۰	۲۹۷۰۰	۲۷۶۰۰	۲۵۴۰۰	مصرف وزارت صنایع و معادن
	۱/۷	۷/۲	۸/۴	---	درصد رشد وزارت بازرگانی
	۲/۷	۷/۶	۸/۷	---	وزارت صنایع و معادن
	۲۹۱	۴/۹۵۹	۰	۰	واردات وزارت بازرگانی
۴۹۳**	۳۳۷	۴/۹	۰	۰	وزارت صنایع و معادن
	۹۴/۱	---	---	---	درصد رشد وزارت بازرگانی
	۶۷۷۷/۵	---	---	---	وزارت صنایع و معادن

۱. علی اصغرعلوی، «بررسی وضعیت تولید و مصرف سیمان در کشور»، وزارت صنایع و معادن، دفتر نظارت و ارزیابی، مجله سیمان، شماره ۹۳، فروردین ۱۳۸۴.

ادامه جدول شماره ۲

۱۴۴۱*	۱۸۷۵/۷	۷۴۸/۶	۸۸۴/۴	۱۳۲۴	وزارت بازرگانی	صادرات
۱۸۶۰**	۱۸۸۰	۵۷۶	۸۲۷	۱۲۰۳	وزارت صنایع و معادن	
	۱۵۰/۶	-۱۵/۳	-۳۳/۲	--	وزارت بازرگانی	درصد رشد
	۲۶۶/۴	-۳۰/۴	-۳۱/۲	--	وزارت صنایع و معادن	
	۳۶۸۲۸	۳۳۲۰۰	۲۹۶۱۳		وزارت بازرگانی	ظرفیت تولید
۲۷۳۸۷**	۳۲۶۱۱	۳۰۸۳۶	۲۹۵۵۰	۲۹۶۴۰	وزارت صنایع و معادن	
	۱۰/۹	۱۲/۱	--	--	وزارت بازرگانی	درصد رشد
	۵/۷	۴/۴	-۰/۳	۰/۴۹	وزارت صنایع و معادن	

مأخذ: وزارت صنایع و معادن، دفتر آمار و اطلاعات رسانی، ۱۳۸۴.

* آمار شش ماهه اول سال ۱۳۸۴

** آمار ده ماهه اول سال ۱۳۸۴

بررسی روند تولید سیمان نشان می‌دهد که در سالهای اخیر بر نرخ بهره‌برداری از ظرفیتهای اسمی افزوده شده که این موضوع نشان‌دهنده استفاده مطلوب از امکانات و ظرفیتهای موجود در این صنعت است. (جدول شماره ۳)

جدول شماره ۳. میزان ظرفیت اسمی و تولید سیمان در کارخانه‌های کشور

دوره زمانی	ظرفیت (تن)	تولید (تن)	بازده (درصد)
۱۳۸۱	۲۹۵۵۰۶۱۲	۲۸۴۵۴۸۸۸	۹۶/۲۹
۱۳۸۲	۳۰۸۳۶۰۵۲	۳۰۴۶۶۴۶۴	۹۸/۸۰
۱۳۸۳	۳۲۶۱۱۰۱۲	۳۲۱۹۸۹۵۹	۹۸/۷۴

مأخذ: دفتر صنایع معدنی، وزارت صنایع و معادن، ۱۳۸۴.

بازار سرمایه کشور نیز سهم به‌سزایی در تأمین منابع مالی برای سرمایه‌گذاری در تولید این محصول داشته است. آمار منتشر شده از سوی سازمان بورس اوراق بهادار تهران طی سالهای ۱۳۸۲-۱۳۸۰ نشان می‌دهد نسبت خریداران سهام سیمانی با افزایش مواجه بوده است. به این ترتیب که نسبت خریداران سهام شرکتهای سیمانی به کل خریداران سهام در بورس اوراق بهادار تهران از ۵ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۱۱ درصد در سال ۱۳۸۱ و ۱۲ درصد در سال ۱۳۸۲ رسیده است.

بخش بزرگی از سهام شرکتهای سیمانی در اختیار نهادها و ارگانهایی مانند سازمان تأمین اجتماعی، بنیاد مستضعفان و جانبازان، صندوقهای بازنشستگی، صندوقهای وظیفه، شرکتهای بیمه، شرکتهای سرمایه‌گذاری و نظایر آن است و بخش دیگر از سهامداران افراد حقیقی هستند. جدول شماره (۴) اطلاعات مربوط به درصد سهامداری این نهادها و ارگانها را در سهام بورسی در سال ۱۳۸۳ نشان می‌دهد.

جدول شماره ۴. سهامداران برتر شرکتهای سیمانی

نام شرکت	سهام دار اول	درصد سهامداری	سهامدار دوم	درصد سهامداری	سهامدار سوم	درصد سهامداری	سهامدار چهارم	درصد سهامداری	سهامدار پنجم	درصد سهامداری
سیمان فارس و خوزستان	سازمان تأمین اجتماعی	۲۸	سازمان تأمین اجتماعی	۱۵/۹۴	صندوق بازنشستگی نفت	۱۰/۹۳	سرمایه گذاری سیمان تأمین	۴/۹۹	سرمایه گذاری دبیر	۴/۹۵
سیمان هگمتان	سیمان تهران	۸۳/۱	سیمان سپاهان	۱۱/۵	صنایع ملی ایران	۴	---	---	---	---
سیمان مازندران	سیمان شمال	۲۱	سیمان کرمان	۲۰	سرمایه گذاری بانک ملی	۲۰	سیمان فارس و خوزستان	۱۸	سرمایه گذاری صنعت و معدن	۱۷
سیمان کرمان	سرمایه گذاری بانک ملی	۴۷	مدیریت سرمایه گذاری بانک ملی	۹	---	---	---	---	---	---
سیمان کارون	خانواده علاقه‌اندیان	۵۰/۷	سانکاپ	۲۷/۵	سرمایه گذاری غدیر	۱۲۸	توسعه صنایع آب و نیرو	۱/۴	---	---
سیمان قائن	سازمان تأمین اجتماعی	۵۱	سرمایه گذاری بانک ملی	۳۵	مدیریت سرمایه گذاری بانک ملی	۹	سرمایه گذاری تسامین اجتماعی	۳	---	---
سیمان غرب	سیمان فارس و خوزستان	۶۷	سرمایه گذاری تدبیر	۱۶/۶	رنا	۱/۶	---	---	---	---
سیمان صوفیان	سازمان تأمین اجتماعی	۵۲	سرمایه گذاری تأمین اجتماعی	۲۶	مدیریت بانک ملی	۳	بانک مسکن	۳	سرمایه گذاری ملی	۳
سیمان شمال	سرمایه گذاری بانک ملی	۵۱	مدیریت سرمایه گذاری بانک ملی	۸	سیمان فارس و خوزستان	۷	بانک مسکن	۷	سرمایه گذاری صنعت و معدن	۵
سیمان شرق	سرمایه گذاری غدیر	۳۱	مدیریت سرمایه گذاری بانک ملی	۱۲	سرمایه گذاری ملی	۱۱	سیمان فارس و خوزستان	۴	سیمان سپاهان	۴
سیمان شاهرود	سیمان فارس و خوزستان	۲۴/۲۱	سازمان تأمین اجتماعی	۲۱/۰۳	سرمایه گذاری تأمین اجتماعی	3/21	---	---	---	---
سیمان سپاهان	سرمایه گذاری غدیر	۲۳	سیمان فارس و خوزستان	۱۴	سرمایه گذاری ساختمان	۹	سرمایه گذاری تدبیر	۸	سازمان تأمین اجتماعی	۷
سیمان درود	سیمان فارس و خوزستان	۵۳/۱	سرمایه گذاری صنعت و معدن	۶۶	صندوق وظیفه	۵/۲	سرمایه گذاری تدبیر	۳/۶	---	---
سیمان خزر	سیمان فارس و خوزستان	۶۵۵	سیمان سپاهان	۲۰	صندوق بازنشستگی بانکها	۱/۱	سرمایه گذاری صنعت و معدن	۱	سرمایه گذاری تدبیر	۰/۸
سیمان تهران	پنیا د مستضعفان و جانبازان	۵۰	سرمایه گذاری تدبیر	۶	بانک مسکن	۴	سرمایه گذاری صنعت و معدن	۴	سرمایه گذاری ملی	۱
سیمان ایلام	سیمان تهران	۵۱	سرمایه گذاری امید	۴۹	---	---	---	---	---	---
سیمان ارومیه	سرمایه گذاری تأمین اجتماعی	۶۸	---	---	---	---	---	---	---	---
سیمان بهبهان	سیمان فارس و خوزستان	۷۸/۶	صندوق بازنشستگی نفت	۸/۱	---	---	---	---	---	---

مأخذ: مؤسسه توسعه صنعت، خرداد ۱۳۸۳.

۴. مروری بر چگونگی شکل‌گیری طرح جامع سیمان در کشور

همان‌طور که در مقدمه گفته شد نوسانات زیاد در بازار سیمان کشور طی دوره‌های متمادی به‌ویژه سالهایی که سیاستهای کلان اقتصادی بر سازندگی و توجه به زیرساختها معطوف شد، زمینه تنظیم طرح جامع سیمان را فراهم کرد. در واقع تحولات ایجاد شده در صنعت سیمان طی دوره‌های مختلف زمانی، بستر مناسبی برای شکل‌گیری طرح جامع سیمان به وجود آورد. در ادامه این قسمت، به مراحل مختلف تحولات صنعت سیمان پس از انقلاب اسلامی می‌پردازیم. لازم به ذکر است که مراحل یادشده به‌طور بسیار خلاصه مورد بررسی قرار گرفته و در واقع تنها به رئوس آنها اشاره می‌شود. تحلیل گسترده‌تر این مراحل در فصل سوم و پنجم پروژه اصلی آمده است.

الف - مرحله اول (۱۳۵۸-۱۳۵۷)

در این مرحله مدیریت و مالکیت کارخانه‌های سیمان دچار تغییر و تحول شد و شرایط برای بخش خصوصی در این صنعت مساعد نبود، همچنین پروژه‌های ساختمانی کاهش یافتند و در نتیجه عرضه سیمان نسبت به تقاضای آن افزایش پیدا کرد.

ب - مرحله دوم (۱۳۶۶-۱۳۵۸)

در این مرحله شاهد افزایش تقاضای سیمان، افتتاح پروژه‌های به تعویق افتاده، کنترل دولت در امر قیمت‌گذاری و توزیع، کمبود سیمان و ایجاد بازار سیاه، رکود در بخش ساختمانی به دلیل کمبود سیمان، تعیین قیمت‌های غیرواقعی توسط دولت، تنزل بها و اتکا به ارزش دفتری، ضررهای سنگین برای کارخانه‌های سیمان و سرمایه‌گذاری ناکافی توسط بخش خصوصی در صنعت سیمان به دلیل وجود شرایط نامناسب هستیم.

ج - مرحله سوم (۱۳۷۲-۱۳۶۷)

دولت برای ایجاد ۲۰ پروژه جدید سیمان، نهادهای عمومی و بخش خصوصی را مدنظر قرارداده و با ایجاد انگیزه‌های لازم برای جذب بخش خصوصی، افزایش قیمت و حذف کنترل دولتی در امر توزیع و تولید بیشتر انواع سیمانهای مخلوط، توسعه ماشین‌آلات و قطعات یدکی ساخت داخل تلاش کرد تا مشکلات عرضه سیمان را رفع کند.

د- مرحله چهارم (۱۳۸۰-۱۳۷۳)

در این مرحله پیشرفت صنعت سیمان کاملاً مشخص بود. بیشتر پروژه‌ها به بهره‌برداری رسیدند. دولت قیمت سیمان را افزایش داد و در پی آن بازار سیاه این کالا از بین رفت و پس از مدتی در نتیجه عرضه مازاد سیمان، صادرات این محصول آغاز و موانع قانونی برای صدور آن حذف شدند ولی در اثر تنزل بهای نفت در بازار جهانی میزان تقاضا کاهش یافت.

ه- مرحله پنجم (۱۳۸۱ تا ۱۳۸۳)

دخالت دوباره دولت در قیمت‌گذاری و کمبود سیمان و شکل‌گیری بازار سیاه، ارائه وام ارزی با بهره کم برای سرمایه‌گذاری در بخش سیمان توسط بخش عمومی و خصوصی، آغاز پروژه‌های متعدد سیمان در نقاط مختلف کشور با استفاده از وام حساب ذخیره ارزی از ویژگی‌های این دوران است.

پس از بیان خلاصه‌ای از مراحل که صنعت سیمان پس از انقلاب سپری کرده است به بررسی چگونگی شکل‌گیری طرح جامع سیمان در کشور می‌پردازیم. برای سالهای متمادی شورای اقتصاد در مورد قیمت‌گذاری و توزیع سیمان تصمیم می‌گرفت ولی طبق ابلاغیه شماره ۸۰۴۷۷/ت ۱۹۴۲۲ هـ مورخ ۱۳۷۶/۱۲/۲۵ پس از یک دوره شش ساله آزادسازی تدریجی براساس تصمیم ستاد پشتیبانی تنظیم بازار، سیمان از فهرست کالاهای مشمول قیمت‌گذاری خارج شد و در نهایت مصوبه شماره ۳۴/۸۸۵ مورخ ۱۳۷۸/۷/۱۱ شورای اقتصاد آخرین مصوبه خاص و قانونی این کالا محسوب می‌شود که بر اساس آن سیمان را همچنان کارخانه‌های آزاد قیمت‌گذاری کرده و نظارت بر تنظیم بازار را وزارت صنایع وقت به عهده دارد. طبق این مصوبه کارخانه‌های سیمان موظف شدند تا پایان سال ۱۳۸۰ به ازای فروش هر تن سیمان، مبلغ ۵ هزار ریال به شرکت احداث صنعت پرداخت کنند تا صرف تکمیل پروژه‌های سیمان داراب، بوشهر و هرمزگان و همچنین پرداخت بدهی پروژه‌های خاتمه یافته شرکت یادشده شود.

در تصویب‌نامه شماره ۶۹۵۴/ت ۲۴۵۰۵ هـ مورخ ۱۳۸۰/۲/۲۲ هیئت وزیران این فرآورده در کالاهای بخش دوم گروه اول سبد حمایتی طبقه‌بندی شد ولی در بند ۲ تصویب‌نامه شماره ۱۹۲۵/ت ۲۴۵۵۲۴ هـ مورخ ۱۳۸۱/۲/۳۱ هیئت وزیران در مورد محصولات غیرانحصاری و غیریارانه‌ای (یارانه مستقیم) که واردات آنها فقط با روش تعرفه‌ای صورت می‌گیرد، مشروط به اینکه به تشخیص کمیته ماده (۱) آئین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات در تعیین تعرفه، رعایت حقوق مصرف‌کنندگان شده باشد قیمت‌گذاری نمی‌شوند. این بند محصول سیمان را نیز در برمی‌گیرد. این امر موجب اعتراض وزارت صنایع و معادن به قرار گرفتن سیمان در گروه کالاهای مشمول بخش دوم گروه اول سبد حمایتی و به‌ویژه مقررات مربوط به نحوه قیمت‌گذاری آن شد و در نهایت موضوع به کمیسیون

تنظیم بازار ارجاع شد. در پی آن توافق‌نامه‌ای بین وزارت بازرگانی و وزارت صنایع و معادن به امضاء رسید که حاصل آن مفاد مصوبه شماره ۲۳۹۴۱/ت/۲۶۸۰۶ مورخ ۱۳۸۱/۷/۱۰ هیئت وزیران بود که کمیسیون تنظیم بازار در تاریخ ۱۳۸۱/۱۲/۲۵ با عنوان طرح جامع سیمان و با ابلاغ کمیته ماده (۱) این طرح را به منظور اجرای کامل آن به‌ویژه اجرای تبصره (۱) و (۲) و در قالب توافق‌نامه بین معاونت توسعه بازرگانی داخلی وزارت بازرگانی و معاونت صنایع معدنی وزارت صنایع و معادن در جلسه مورخ ۱۳۸۲/۸/۱۸ در ۱۴ ماده تصویب کرد و با تأیید وزیر بازرگانی در تاریخ ۱۳۸۲/۸/۲۴ به واحدهای تولیدی و انجمن صنفی کارفرمایان سیمان اعلام شد و از تاریخ ۱۳۸۲/۸/۲۸ در سطح کشور به اجرا درآمد. از نکات مهم اشاره شده در این طرح، تغییر نظام قیمت‌گذاری سیمان از حالت تثبیتی به روش تعادلی بوده است. همچنین این طرح به منظور توسعه و افزایش ظرفیتهای موجود، نوسازی خطوط تولید سیمان و جبران ضرر و زیان حاصل از واردات سیمان به منظور تعادل بین عرضه و تقاضا در زمان اوج مصرف سیمان طراحی شده است.

۴-۱. هدف از اجرای طرح

به دلیل اینکه سیمان خاکستری^۱ یکی از کالاهای مهم و راهبردی^۲ کشور و جزو مهم‌ترین مصالح ساختمانی برای ساخت راهها، پلها، سدها، تأسیسات صنعتی و انواع سازه‌های مهم دیگر مورد مصرف قرار می‌گیرد و مزایای نسبی تولید این کالا نظیر وجود معادن غنی (که تقریباً در تمام نقاط کشور پراکندگی دارد)، انرژی ارزان و در دسترس، نیروی کار متخصص، موقعیت جغرافیایی و دسترسی به آبهای آزاد و بازارهای منطقه و انتقال بخش بزرگی از فن‌آوری ساخت واحدهای تولید سیمان که در اثر اجرای طرحهای متعدد سیمان در کشور این فن‌آوری داخلی حاصل شده، سبب شد تا دولت برای حمایت اصولی و منطقی از این صنعت برای نوسازی، توسعه و افزایش توان تولید حداقل متناسب با توانایی موجود، طرح جامع سیمان را تصویب کند. در این توافق‌نامه در کنار وجود مزایای نسبی تولید این کالا در کشور و سیاستهای حمایتی از این صنعت منافع مصرف‌کنندگان نیز باید تأمین شود.

مهم‌ترین اهداف این طرح عبارتند از:

- مدیریت مؤثر در امر توزیع سیمان با توجه به پراکندگی واحدهای تولیدی،

۱. طبق ماده (۱۲) طرح جامع سیمان وظایف و مقررات مندرج در این تصویب‌نامه فقط در مورد سیمان خاکستری اعمال می‌شود و سیمان سفید از آن مستثنی است.

۲. کالاهای استراتژیک (Strategic Goods) مواد خام یا دیگر کالاهایی که برای دفاع ملی ضرورت دارد و عرضه واقعی یا بالقوه آنها در کشور کمتر از مقدار ضروری است.

ارزیابی عملکرد طرح جامع سیمان در ساماندهی صنعت سیمان ۴۹

- ایجاد هماهنگی بین دستگاههای مرتبط با بحث تأمین و توزیع و قیمت سیمان،
- نظارت بر حسن اجرای برنامه توزیع استانی سیمان،
- ارائه راهکارهای مناسب به منظور تأمین سیمان مصرف کنندگان مختلف نظیر بخش مردمی، طرحهای عمرانی و ملی و صنایع سیمان بر^۱،
- ساماندهی عاملان، تعاونیها و واحدهای توزیع کننده سیمان،
- تنظیم بازار سیمان و کنترل نوسانات قیمتی حاصل از اختلالات حوزه تأمین یا تقاضا.

۴-۲. تشکیلات طرح

الف- کمیته مرکزی (دبیرخانه طرح جامع سیمان): کمیته مرکزی برای برنامه ریزی، پشتیبانی و هماهنگی و نظارت بر تولید و توزیع سیمان با مسئولیت وزارت بازرگانی (دفتر تأمین، توزیع و تنظیم بازار) حداقل ماهانه یکبار برای اجرای وظایف محوله تشکیل می شود. این کمیته متشکل از نمایندگان وزارت صنایع و معادن، وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان بازرسی و نظارت، سازمان حمایت مصرف کنندگان و تولید کنندگان، سازمان حمل و نقل و پایانه های کشور و انجمن صنفی کارفرمایان صنعت سیمان است که دبیرخانه آن در دفتر تأمین، توزیع و تنظیم بازار مستقر می باشد و تصمیمات آن با اکثریت آرا قابل اجرا می باشد.

ب- کمیته استانی: به منظور اجرای دقیق طرح جامع سیمان و دستورالعمل توزیع در هر استان کمیته ای با عنوان کمیته تأمین و توزیع سیمان متشکل از رییس سازمان بازرگانی (به عنوان مسئول)، نماینده استانداری، رییس سازمان صنایع و معادن، رییس سازمان مسکن و شهرسازی، رییس سازمان حمل و نقل و پایانه های استان و مدیران عامل کارخانه های سیمان مستقر در استان، هر پانزده روز یکبار در سازمان بازرگانی استان تشکیل می شود. حضور کلیه اعضا در جلسات کمیته استانی الزامی می باشد.

۴-۳. منابع مالی اجرای طرح

برای عملی شدن اهداف طرح جامع سیمان امکانات و تسهیلاتی در نظر گرفته شده که می توان از آن به مجوز افزایش قیمت سیمان اشاره کرد. طبق ماده (۲) این طرح نرخهای سیمان خاکستری بر اساس نرخ پایه و سقف نرخ فروش تعادلی (درب کارخانه) تعیین می شود که تعیین نرخ پایه در سال ۱۳۸۲ با توجه به نرخ مصوب سال ۱۳۸۱ به اضافه ۱۵ درصد رشد بوده و سقف نرخ فروش تعادلی براساس تصمیم

۱. صنایع سیمان بر صناعی می باشند که در تولید نهایی محصول خود از سیمان به عنوان کالای واسطه ای استفاده می نمایند مانند صنعت بتن، کاشی و موزائیک.

کمیته مندرج در ماده (۱) و با در نظر گرفتن پیشنهاد انجمن صنفی کارفرمایان سیمان و ساز و کار خودکنترلی آن تعیین می‌شود.

طبق تبصره (۲) این ماده قیمت پایه سالیانه و سقف قیمت فروش تعادلی برحسب ضرورت و حداقل هر سه ماه یک بار، توسط کمیته ماده (۱) پس از اخذ نظر کارشناسی سازمان حمایت تعیین خواهد شد. همچنین بر اساس تبصره (۳) این ماده ضرایب سود عمده‌فروشی و خرده‌فروشی پس از اعلام نظر کمیته ماده (۱)، توسط هیئت تعیین و تثبیت قیمت‌های سازمان حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان تعیین و ابلاغ می‌شود.

از امتیازات و تسهیلات دیگر مندرج در این طرح، برای حمایت و مساعدت از صنعت سیمان می‌توان استفاده از تسهیلات ارزی (با توافق بازپرداخت سه ساله و با بهره کم) و اعتبارات ریالی را نام برد. طبق ماده (۱۱) این طرح سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و بانک مرکزی موظف شدند براساس تصمیمات کمیسیون تنظیم بازار، اعتبارات ریالی و ارزی مورد نیاز در راستای تکمیل و راه‌اندازی طرح‌های سیمان را از طریق تخصیص منابع اعتباری و تسهیلات لازم در اولویت قرار دهند.

۴-۴. دوره زمان‌بندی طرح

وزارت صنایع و معادن و وزارت بازرگانی مفاد این مصوبه را در راستای اعطای تعهد لازم به بخش خصوصی (سرمایه‌گذاران، فروشندگان و فعالان بخش سیمان) حداقل به مدت سه سال تعهد کرده‌اند.

۵. بررسی عملکرد طرح جامع سیمان در کشور

مسئولان، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان اقتصادی - اجتماعی در رأس هر جامعه‌ای برای اعتماد و اطمینان از عقلایی بودن فرآیند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری خود نیاز به آمار دقیق و اطلاعات واقعی از ابعاد مختلف جامعه دارند. مسلم است که استفاده از نقطه نظرات کارشناسی و تلفیق این نظرات با یکدیگر می‌تواند در توضیح و تبیین راهکارهای عملی و کارآمد مفید واقع شده و زمینه مناسبی برای ارائه سیاست‌های مؤثر ایجاد کند. در همین راستا پرسشنامه‌ای در اختیار صاحب‌نظران و کارشناسان آگاه در مورد سیمان قرار داده شد. در این طرح گروهی از صاحب‌نظران وزارت بازرگانی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت صنایع و معادن، وزارت مسکن و شهرسازی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، واحدهای تولیدکننده سیمان، کارگزاران بورس اوراق بهادار مورد پرسش قرار گرفته‌اند. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها با کدگذاری اطلاعات با استفاده از نرم افزار SPSS^۱ که برای

1. SPSS: Statistical Package for Social Sciences

ارزیابی عملکرد طرح جامع سیمان در ساماندهی صنعت سیمان ۵۱

انجام تحقیقات میدانی طراحی و تنظیم شده است، به پردازش اطلاعات پرداخته شد. همچنین با دسته‌بندی اطلاعات مربوط به هر یک از سؤالات پرسشنامه، نتایج به صورت جداول و نمودار به دست آمد.

۶. تجزیه و تحلیل نتایج

مفاد کلی طرح جامع سیمان نشان می‌دهد که هدف از اجرای آن ساماندهی نظام تولید، توزیع و قیمت‌گذاری سیمان بوده است. برای تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از دستاورد اطلاعات پرسشنامه، از سه فرضیه استفاده شد و سپس مورد آزمون قرار گرفت:

فرضیه اول- اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضع تولید و تأمین سیمان مورد نیاز کشور مؤثر است.

فرضیه دوم- اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضع توزیع سیمان مؤثر است.

فرضیه سوم- اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضع نظام قیمت‌گذاری سیمان مؤثر است.

پیش از پرداختن به آزمون فرضیات تحقیق به کمک اطلاعات حاصل از پرسشنامه به تجزیه و تحلیل افراد نظیر محل خدمت، سمت شغلی، سطح تحصیلات و رشته تحصیلی پاسخ‌دهندگان پرداخته شده است.

براساس اطلاعات مندرج در جدول شماره (۵) و نمودار (۱) از مجموع ۴۲ نفری که به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند، وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت بازرگانی و وزارت صنایع و معادن هر کدام، ۱۱/۹ درصد فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. وزارت مسکن و شهرسازی ۴/۸ درصد، مرکز پژوهش‌های مجلس و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی هر کدام با ۲/۴ درصد، به عنوان پاسخ‌دهندگان در بخش دولتی و کارگزاران بورس با ۱۱/۹ درصد و واحدهای تولیدکننده سیمان با ۴۲/۹ درصد فراوانی نسبی پاسخ‌دهندگان بخش خصوصی محسوب شده‌اند.

در ترکیب پاسخ‌دهندگان به تفکیک مدرک تحصیلی هیچ پاسخ‌دهنده‌ای زیر لیسانس نبوده و همان‌طور که از جدول شماره (۶) و نمودار (۲) مشخص است، ۲۸/۶ درصد دارای مدرک لیسانس، ۶۶/۷ درصد فوق لیسانس و ۴/۸ درصد نیز دارای دکترای تخصصی بوده‌اند. بالاترین میزان فراوانی به مدرک تحصیلی فوق لیسانس اختصاص دارد. در مجموع ۱۰۰ درصد پاسخ‌دهندگان دارای مدرک لیسانس و بالاتر هستند. این موضوع می‌تواند به صورت یک نقطه قوت مطرح شود زیرا مؤید این واقعیت است که پاسخ پرسشها از نظر علمی از صحت بالایی برخوردار است.

رشته تحصیلی پاسخ‌دهندگان یکی از موارد دیگری بود که به آن اهمیت داده شد. رشته تحصیلی و مطابقت آن با پست و شغل افراد می‌تواند بسیار تعیین‌کننده باشد. همان‌طور که از جدول شماره (۷) و نمودار (۳) مشخص است فقط ۹/۵ درصد به رشته تحصیلی خود اشاره‌ای نکرده‌اند و آن را بی‌جواب

۵۲ مجله اقتصادی سال ششم شماره‌های ۶۱ و ۶۲

گذاشته‌اند. ۲۱/۴ درصد از پاسخ‌دهندگان رشته اقتصاد، ۳۰/۹ درصد در رشته مدیریت و ۳۸/۱ درصد در رشته مهندسی تحصیل کرده‌اند. لازم به توضیح است که در بخش دولتی بیشتر شاغلان دارای مدرک تحصیلی اقتصاد و مدیریت و در بخش خصوصی دارای مدرک تحصیلی مهندسی و مدیریت بوده‌اند. در جدول شماره (۸) و نمودار (۴) سمت شغلی پاسخ‌دهندگان مشخص شده است. همان‌طور که از اطلاعات جدول مشخص می‌شود بیشتر پاسخ‌دهندگان سمت مدیر کل داشته‌اند (۲۸/۶ درصد) و در رتبه بعدی معاون مدیر کل با ۲۶/۲ درصد و به ترتیب در رتبه سوم کارشناسان با ۱۹/۱ درصد، رئیس اداره با ۱۱/۹ درصد، کارشناس مسئول با ۹/۵ درصد و کمترین درصد فراوانی متعلق به رئیس گروه و معاون وزیر هر کدام با ۲/۴ درصد بوده است.

جدول شماره ۵. توزیع فراوانی بر حسب واحد محل خدمت پاسخ‌دهندگان

نام واحد محل خدمت	فراوانی	درصد فراوانی
وزارت امور اقتصادی و دارایی	۵	۱۱/۹۰
وزارت بازرگانی	۵	۱۱/۹۰
وزارت صنایع و معادن	۵	۱۱/۹۰
وزارت مسکن و شهرسازی	۲	۴/۷۶
مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	۱	۲/۳۸
واحدهای تولیدکننده سیمان	۱۸	۴۲/۸۶
سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی	۱	۲/۳۸
کارگزاران بورس	۵	۱۱/۹۰
جمع کل	۴۲	۱۰۰

مأخذ: محاسبات محقق

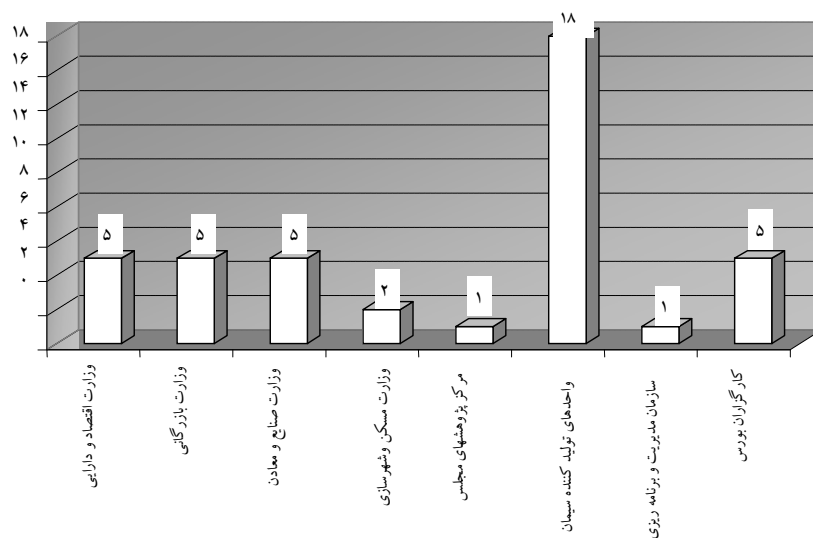
جدول شماره ۶. توزیع فراوانی بر حسب تحصیلات پاسخ‌دهندگان

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی
زیر دیپلم	۰	۰
دیپلم	۰	۰
فوق دیپلم	۰	۰
لیسانس	۱۲	۲۸/۵۷
فوق لیسانس	۲۸	۶۶/۶۷
دکترای حرفه‌ای (P.H.D)	۰	۰
دکترای تخصصی	۲	۴/۷۶
جمع کل	۴۲	۱۰۰

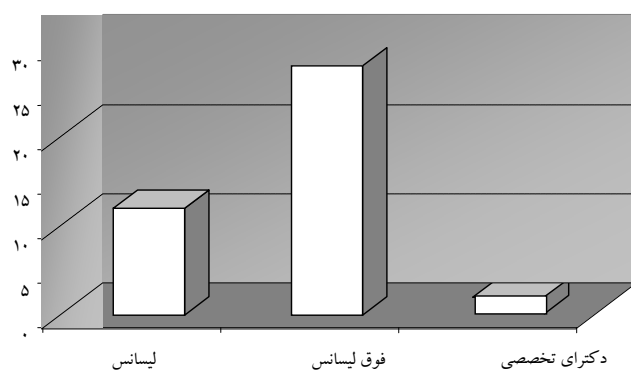
مأخذ: محاسبات محقق

ارزیابی عملکرد طرح جامع سیمان در ساماندهی صنعت سیمان ۵۳

نمودار ۱. توزیع فراوانی بر حسب واحد محل خدمت پاسخ دهندگان

نمودار ۲. توزیع فراوانی بر حسب تحصیلات پاسخ دهندگان

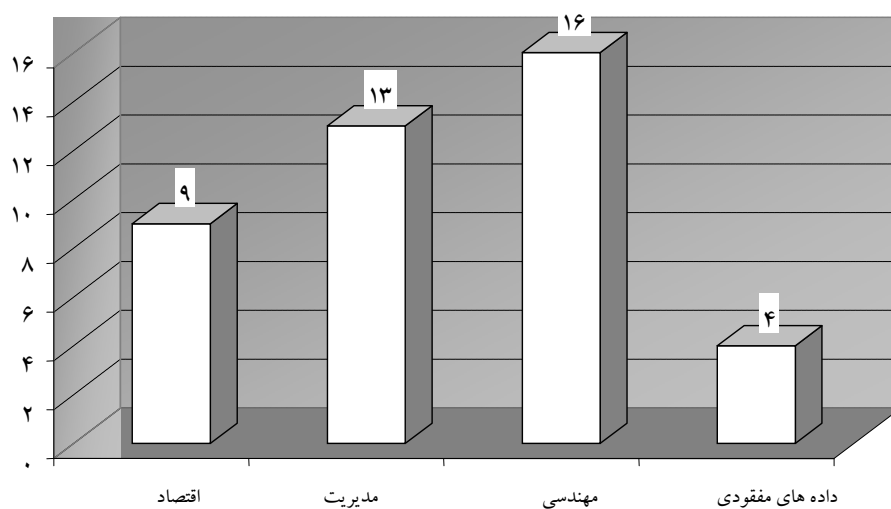
جدول شماره ۷. توزیع فراوانی بر حسب رشته تحصیلی پاسخ دهندگان

رشته تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی
علوم اقتصادی	۹	۲۱/۴۳
مدیریت	۱۳	۳۰/۹۵
مهندسی	۱۶	۳۸/۱۰
داده‌های مفقودی (۱)	۴	۹/۵۲
جمع کل	۴۲	

مأخذ: محاسبات محقق

(۱) داده‌های مفقودی، داده‌هایی است که پرسش‌شوندگان به آن پاسخ نداده‌اند.

نمودار ۳. توزیع فراوانی بر حسب رشته تحصیلی پاسخ دهندگان

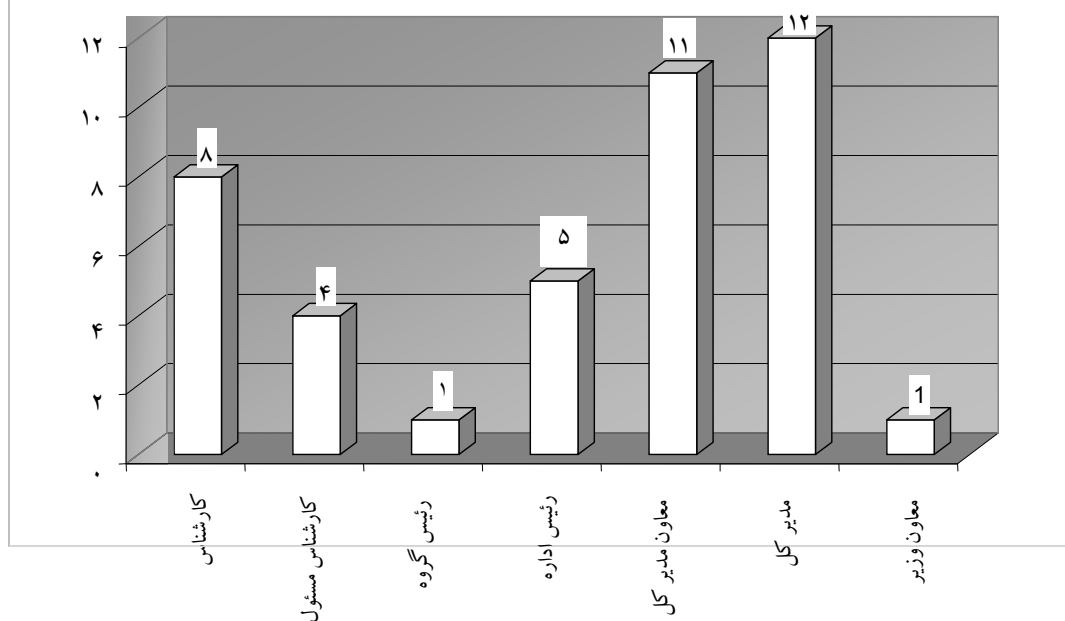
ارزیابی عملکرد طرح جامع سیمان در ساماندهی صنعت سیمان ۵۵

جدول شماره ۸. توزیع فراوانی بر حسب سمت شغلی پاسخ دهندگان

سمت شغلی	فراوانی	درصد فراوانی
کارشناس	۸	۱۹/۰۵
کارشناس مسئول	۴	۹/۵۲
رئیس گروه	۱	۲/۳۸
رئیس اداره	۵	۱۱/۹۰
معاون مدیر کل	۱۱	۲۶/۱۹
مدیر کل	۱۲	۲۸/۵۷
معاون وزیر	۱	۲/۳۸
جمع کل	۴۲	۱۰۰

مأخذ: محاسبات محقق

نمودار ۴ توزیع فراوانی بر حسب سمت شغلی پاسخ دهندگان

۶-۱. آزمون فرضیه اول

برای تعمیم نتایج پرسشنامه به کل جامعه مورد بررسی در ابتدا فرضیه صفر را مطرح می کنیم:

اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضع تولید و تأمین سیمان مؤثر نیست: H_0

اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضع تولید و تأمین سیمان مؤثر است: H_1

برای آزمون این فرضیه سؤالاتی به این شرح طراحی شد:

✓ به نظر شما عملکرد فعلی طرح جامع سیمان به صورت فعلی تا چه حد در بهبود کمیت تولید سیمان مؤثر است؟

✓ ارائه تسهیلات بانکی در گذشته را به عنوان یک ابزار مالی تا چه میزان در راستای ارتقای توان تولید سیمان مؤثر می‌دانید؟

✓ ارائه تسهیلات صندوق ذخیره ارزی را به عنوان یک ابزار مالی تا چه میزان در راستای ارتقای توان تولید سیمان مؤثر می‌دانید؟

✓ به نظر شما تا چه حد طرح جامع سیمان به صورت فعلی موجب بهره‌برداری از حداکثر توان و ظرفیت کارخانه‌های سیمان است؟

✓ بانک مرکزی در راستای تصمیمات کمیسیون تنظیم بازار تا چه میزان بر تعهدات خود در زمینه اعتبارات ریالی و ارزی مورد نیاز در راستای تکمیل و راه‌اندازی طرح‌های سیمان (موضوع تبصره واحد ماده ۱۱ طرح جامع سیمان) عمل کرده است؟

✓ قدمت بیش از ۲۰ ساله حدود ۵۰ درصد ماشین‌آلات خط تولید سیمان کشور را تا چه حد در اختلالات تولید این محصول مؤثر می‌دانید؟

✓ به طور کلی اجرای صحیح طرح جامع سیمان را تا چه اندازه در بهبود کمیت تولید این محصول مؤثر می‌دانید؟

همان‌طور که در جدول شماره (۹) مشاهده می‌شود آماره t محاسبه شده ۰/۰۱۲ است با درجه آزادی ۴۱ و عدد معنی‌داری که نرم افزار SPSS محاسبه کرده برابر ۲/۶۳ است و به این دلیل که این عدد از α مساوی ۰/۰۵ کمتر است، در نتیجه فرضیه صفر ما تأیید نمی‌شود. بنابراین می‌توان گفت که اجرای طرح جامع سیمان در ساماندهی تأمین و تولید سیمان مؤثر است.

۲-۶. آزمون فرضیه دوم

در اینجا فرضیه صفر به این صورت مطرح می‌شود:

اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضع توزیع سیمان مؤثر نیست: H_0

اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضع توزیع سیمان مؤثر است: H_1

برای آزمون این فرضیه سؤالاتی به این شرح طراحی شد:

✓ به نظر شما اجرای طرح جامع سیمان به صورت فعلی تا چه حد در بهبود توزیع سیمان مؤثر است؟

ارزیابی عملکرد طرح جامع سیمان در ساماندهی صنعت سیمان ۵۷

- ✓ به نظر شما تا چه حد برنامه‌ریزیهای توزیع استانی مندرج در ماده ۴ طرح جامع سیمان که به منظور حفظ توازن و تعادل در استانها برقرار شده بود به درستی اعمال شد؟
- ✓ اثر تغییر الگوی ساخت و ساز در کاهش مصرف سیمان با استفاده از سازه‌های مقاوم و سبک را تا چه اندازه مفید ارزیابی می‌کنید؟
- ✓ به نظر شما دلالت و واسطه‌گران تا چه میزان در ایجاد اختلال بازار سیمان نقش دارند؟
- ✓ اختلالات بازار سیمان را تا چه حد به کمبود پایانه‌های صادرات و واردات و ناوگان حمل و نقل مناسب مرتبط می‌دانید؟
- ✓ به طور کلی اجرای صحیح طرح جامع سیمان را تا چه اندازه در بهبود توزیع این محصول مؤثر می‌دانید؟
- آماره t محاسبه شده ۱/۹۵ با درجه آزادی ۴۱ به دست آمد و عدد معنی‌داری که توسط نرم‌افزار SPSS محاسبه شد برابر ۰/۰۵۸ است و چون که این عدد از α مساوی ۰/۰۵ (یا در سطح اعتماد ۹۵ درصد) بیشتر است فرضیه صفر تأیید می‌شود بنابراین می‌توان گفت که اجرای طرح جامع سیمان در ساماندهی توزیع سیمان مؤثر نیست.

۳-۶. آزمون فرضیه سوم

فرضیه صفر مطرح شده برای این آزمون عبارت است از:

اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضع نظام قیمت‌گذاری سیمان مؤثر نیست: H_0

اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضع نظام قیمت‌گذاری سیمان مؤثر است: H_1

در اینجا نیز برای آزمون این فرضیه سؤالاتی طراحی شد:

- ✓ به نظر شما اجرای طرح جامع سیمان به صورت فعلی تا چه حد در واقعی شدن نظام قیمت‌گذاری سیمان مؤثر می‌باشد؟
- ✓ تا چه حد به لزوم دخالت دولت در قیمت‌گذاری سیمان اعتقاد دارید؟
- ✓ اثربخشی و کارایی احتمالی سیاستهای کنترل قیمتی دولتی را به چه میزان در دفاع از حقوق مصرف‌کننده مؤثر می‌دانید؟
- ✓ اقدامات صورت گرفته پیرامون ماده ۹ طرح جامع سیمان در مورد حمل و نقل سیمان برای جلوگیری از ایجاد تبانی و انحصار نظیر تعیین کرایه انتقال محموله‌های سیمانی از مبادی تولید به مکانهای مصرف را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

- ✓ نقش و راه‌اندازی بازار بورس کالایی را در راستای قیمت‌یابی صحیح سیمان تا چه اندازه مناسب می‌دانید؟
- ✓ بعضی از صاحب‌نظران معتقدند که دخالت دولت در امر قیمت‌گذاری، به کمبود سیمان، توقف پروژه‌های ساختمانی و در نهایت افزایش قیمت ساختمان می‌انجامد، تا چه اندازه با این نظر موافقت می‌کنید؟
- ✓ عملکرد جلسات کمیته ماده (۱) مندرج در طرح جامع سیمان را تا چه میزان در تعیین قیمت تعادلی و تنظیم بازار سیمان مؤثر می‌دانید؟
- ✓ تا چه حد پایین بودن نسبت قیمت سیمان به قیمت فولاد را موجب مصرف بی‌رویه سیمان و کمبود عرضه آن می‌دانید؟
- ✓ تحقق نیافتن ۱/۵ میلیون تن واردات سیمان به کشور در سال ۱۳۸۳ را تا چه اندازه مربوط به بالا بودن قیمت‌های جهانی نسبت به قیمت‌های داخلی سیمان می‌دانید؟
- ✓ تحقق نیافتن ۱/۵ میلیون تن واردات سیمان به کشور در سال ۱۳۸۳ و در نتیجه نابسامانی توزیع این محصول را تا چه اندازه مربوط به تعهد نداشتن کارخانه‌داران به واردات سیمان می‌دانید؟
- ✓ صادرات سیمان به عراق و افغانستان را تا چه حد در ایجاد بحران در بازار سیمان مؤثر می‌دانید؟
- ✓ بر اساس ماده ۱۳ طرح جامع سیمان، وزارت بازرگانی تا چه میزان پیگیری‌های لازم را برای حذف سیمان از کالاهای بخش دوم گروه اول سبد حمایتی معمول داشته است؟
- ✓ به نظر شما روش ماده ۲ طرح جامع سیمان برای در نظر گرفتن نرخ پایه سیمان در سال ۱۳۸۲ بر اساس نرخ مصوب سال ۱۳۸۱ به اضافه ۱۵ درصد رشد، تا چه حد در متعادل کردن قیمت مؤثر است؟
- ✓ به نظر شما افزایش کنونی قیمت سیمان تا چه حد مربوط به انجام تعمیرات اساسی کارخانه‌هاست؟ (مندرج در ماده ۷ طرح جامع سیمان)
- ✓ به طور کلی اجرای صحیح طرح جامع سیمان را تا چه اندازه در واقعی شدن نظام قیمت‌گذاری مؤثر می‌دانید؟
- در طراحی سؤالات پرسشنامه به دلیل اهمیت قیمت‌گذاری سیمان از تعداد سؤالات بیشتری استفاده شد. آماره t محاسبه شده برابر ۵/۸۶- است با درجه آزادی ۴۱ و عدد معنی‌داری که توسط نرم‌افزار SPSS محاسبه شده برابر صفر است و به دلیل آنکه این عدد از α مساوی ۰/۰۵ کمتر است، در نتیجه فرضیه صفر ما تأیید نمی‌شود. بنابراین می‌توان گفت که طرح جامع سیمان در نظام قیمت‌گذاری مؤثر است. البته با توجه به طراحی سؤالات پرسشنامه مشخص است که اجرای درست و دقیق طرح جامع سیمان موجب مؤثر بودن آن در نظام قیمت‌گذاری سیمان می‌شود.

ارزیابی عملکرد طرح جامع سیمان در ساماندهی صنعت سیمان ۵۹

جدول شماره ۹. خلاصه نتایج حاصل از برنامه SPSS

فرضیه	شرح	آمار t (۱)	درجه آزادی	عدد معنی داری (sig)	نتیجه آزمون
اول	نظام قیمت گذاری	-۵/۸۶	۴۱	صفر	رد فرضیه صفر
دوم	نظام توزیع سیمان	۱/۹۵	۴۱	۰/۰۵۸	تأیید فرضیه صفر
سوم	وضعیت تأمین و تولید سیمان	۲/۶۳	۴۱	۰/۰۱۲	رد فرضیه صفر

مأخذ: محاسبات محقق

$$t = \frac{\bar{x} - \mu}{\frac{Sx}{\sqrt{n}}} \quad (۱)$$

جدول شماره ۱۰. آماره‌های مربوط به برنامه SPSS

شرح	کمترین مقدار	بیشترین مقدار	میانگین	انحراف معیار	واریانس	چولگی	کشیدگی
آماره‌های مربوط به نظام قیمت گذاری	۱/۶۴	۲/۶۷	۲/۲۷	۰/۲۵	۰/۰۶	-۰/۳۲	-۰/۳
آماره‌های مربوط به نظام توزیع سیمان	۱/۸۳	۳/۴	۲/۶۳	۰/۴۲	۰/۱۸	۰/۰۹	-۰/۷۴
آماره‌های مربوط به وضع تأمین و تولید سیمان	۱/۳۸	۳/۲۵	۲/۶۷	۰/۴۲	۰/۱۸	-۱/۰۵	۱/۶۴

مأخذ: محاسبات محقق

جدول شماره ۱۱. فراوانی، فراوانی نسبی و فراوانی نسبی تجمعی پاسخ سوالات

فراوانی نسبی تجمعی						فراوانی نسبی						فراوانی					
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱۰۰	۹۰/۴۸	۶۶/۷	۲۳/۸	۱۰۰	۰	۹/۵۲	۲۳/۸	۴۲/۹	۲۳/۸	۴۲	۰	۴	۱۰	۱۸	۱۰	۱	۱
۱۰۰	۷۱/۴۳	۲۳/۸	۲/۳۸	۱۰۰	۰	۲۸/۶	۴۷/۶	۲۱/۴	۲/۳۸	۴۲	۰	۱۲	۲۰	۹	۱	۲	۲
۱۰۰	۹۵/۲۴	۷۱/۴۳	۲۳/۸	۷/۱۴	۱۰۰	۴/۷۶۱۹	۲۳/۸	۴۷/۶	۱۶/۷	۷/۱۴	۴۲	۲	۱۰	۲۰	۷	۳	۳
۱۰۰	۹۷/۶۲	۶۶/۶۷	۱۹	۴/۷۶	۱۰۰	۲/۳۸۱	۳۱	۴۷/۶	۱۴/۳	۴/۷۶	۴۲	۱	۱۳	۲۰	۶	۲	۴
۱۰۰	۳۰/۹۵	۱۹	۲/۳۸	۱۰۰	۰	۶۹	۱۱/۹	۱۶/۷	۲/۳۸	۴۲	۰	۲۹	۵	۷	۱	۵	۵
۱۰۰	۹۷/۶۲	۸۳/۳	۳۸/۱	۱۰۰	۰	۲/۳۸	۱۴/۳	۴۵/۲	۳۸/۱	۴۲	۰	۱	۶	۱۹	۱۶	۶	۶
۱۰۰	۹۵/۲۴	۹۰/۵	۵۴/۸	۱۰۰	۰	۴/۷۶	۴/۷۶	۳۵/۷	۵۴/۸	۴۲	۰	۲	۲	۱۵	۲۳	۷	۷
۱۰۰	۷۸/۵۷	۳۱	۴/۷۶	۱۰۰	۰	۲۱/۴	۴۷/۶	۲۶/۲	۴/۷۶	۴۲	۰	۹	۲۰	۱۱	۲	۸	۸
۱۰۰	۸۸/۱	۷۳/۸	۱۶/۷	۱۰۰	۰	۱۱/۹	۱۴/۳	۵۷/۱	۱۶/۷	۴۲	۰	۵	۶	۲۴	۷	۹	۹
۱۰۰	۹۵/۲۴	۷۱/۴۳	۳۳/۳	۲/۳۸	۱۰۰	۴/۷۶۱۹	۲۳/۸	۳۸/۱	۳۱	۲/۳۸	۴۲	۲	۱۰	۱۶	۱۳	۱	۱۰
۱۰۰	۹۷/۶۲	۷۱/۴۳	۶۱/۹	۲۶/۲	۱۰۰	۲/۳۸۱	۲۶/۲	۹/۵۲	۳۵/۷	۲۶/۲	۴۲	۱	۱۱	۴	۱۵	۱۱	۱۱
۱۰۰	۹۵/۲۴	۷۱/۴۳	۲۳/۸	۰	۱۰۰	۴/۷۶۱۹	۲۳/۸	۴۷/۶	۲۳/۸	۰	۴۲	۲	۱۰	۲۰	۱۰	۰	۱۲
۱۰۰	۹۵/۲۴	۷۳/۸۱	۳۳/۳	۰	۱۰۰	۴/۷۶۱۹	۲۱/۴	۴۰/۵	۳۳/۳	۰	۴۲	۲	۹	۱۷	۱۴	۰	۱۳
۱۰۰	۹۰/۴۸	۸۸/۱	۵۹/۵	۲۸/۶	۱۰۰	۹/۵۲۳۸	۲/۳۸	۲۸/۶	۳۱	۲۸/۶	۴۲	۴	۱	۱۲	۱۳	۱۲	۱۴
۱۰۰	۹۰/۴۸	۷۱/۴	۳۵/۷	۱۰۰	۰	۹/۵۲	۱۹	۳۵/۷	۳۵/۷	۴۲	۰	۴	۸	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵
۱۰۰	۹۷/۶۲	۹۵/۲۴	۸۸/۱	۲۳/۸	۱۰۰	۲/۳۸۱	۲/۳۸	۷/۱۴	۶۴/۳	۲۳/۸	۴۲	۱	۱	۳	۲۷	۱۰	۱۶
۱۰۰	۹۵/۲۴	۷۳/۸۱	۳۸/۱	۹/۵۲	۱۰۰	۴/۷۶۱۹	۲۱/۴	۳۵/۷	۲۸/۶	۹/۵۲	۴۲	۲	۹	۱۵	۱۲	۴	۱۷
۱۰۰	۹۲/۸۶	۶۹	۲۶/۲	۱۰۰	۰	۷/۱۴	۲۳/۸	۴۲/۹	۲۶/۲	۴۲	۰	۳	۱۰	۱۸	۱۱	۱۸	۱۸
۱۰۰	۹۷/۶۲	۸۰/۹۵	۴۰/۵	۱۴/۳	۱۰۰	۲/۳۸۱	۱۶/۷	۴۰/۵	۲۶/۲	۱۴/۳	۴۲	۱	۷	۱۷	۱۱	۶	۱۹
۱۰۰	۹۵/۲۴	۷۶/۱۹	۱۹	۴/۷۶	۱۰۰	۴/۷۶۱۹	۱۹	۵۷/۱	۱۴/۳	۴/۷۶	۴۲	۲	۸	۲۴	۶	۲	۲۰
۱۰۰	۲۹/۹	۷۶/۲	۱۰۰	۰	۰	۷/۱۴	۱۶/۷	۷۶/۲	۴۲	۰	۰	۳	۷	۳۲	۲۱	۲۱	۲۱
۱۰۰	۹۰/۴۸	۸۸/۱	۵۰	۲/۳۸	۱۰۰	۹/۵۲۳۸	۲/۳۸	۳۸/۱	۴۷/۶	۲/۳۸	۴۲	۴	۱	۱۶	۲۰	۱	۲۲
۱۰۰	۸۸/۱	۵۹/۵۲	۹/۵۲	۰	۱۰۰	۱۱/۹۰۵	۲۸/۶	۵۰	۹/۵۲	۰	۴۲	۵	۱۲	۲۱	۴	۰	۲۳
۱۰۰	۹۲/۸۶	۸۸/۳۳	۱۹	۰	۱۰۰	۷/۱۴۲۹	۹/۵۲	۶۴/۳	۱۹	۰	۴۲	۳	۴	۲۷	۸	۰	۲۴
۱۰۰	۹۲/۸۶	۷۶/۱۹	۱۱/۹	۲/۳۸	۱۰۰	۷/۱۴۲۹	۱۶/۷	۶۴/۳	۹/۵۲	۲/۳۸	۴۲	۳	۷	۲۷	۴	۱	۲۵
۱۰۰	۸۸/۱	۶۹	۲۱/۴	۱۰۰	۰	۱۱/۹	۱۹	۴۷/۶	۲۱/۴	۴۲	۰	۵	۸	۲۰	۹	۲۶	۲۶
۱۰۰	۹۵/۲۴	۴۵/۲	۷/۱۴	۱۰۰	۰	۴/۷۶	۵۰	۳۸/۱	۷/۱۴	۴۲	۰	۲	۲۱	۱۶	۳	۲۷	۲۷
۱۰۰	۸۳/۳۳	۴۷/۶	۲۱/۴	۱۰۰	۰	۱۶/۷	۳۵/۷	۲۶/۲	۲۱/۴	۴۲	۰	۷	۱۵	۱۱	۹	۲۸	۲۸
۱۰۰	۹۷/۶۲	۹۰/۴۸	۵۰	۲۱/۴	۱۰۰	۲/۳۸۱	۷/۱۴	۴۰/۵	۲۸/۶	۲۱/۴	۴۲	۱	۳	۱۷	۱۲	۹	۲۹
۱۰۰	۹۷/۶۲	۸۳/۳۳	۵۰	۱۹	۱۰۰	۲/۳۸۱	۱۴/۳	۳۳/۳	۳۱	۱۹	۴۲	۱	۶	۱۴	۱۳	۸	۳۰

مأخذ: محاسبات محقق

۷. نتیجه گیری

هدف اصلی از انجام این پژوهش، تحلیل عملکرد طرح جامع سیمان در تحقق سه هدف موردنظر نهادهای سیاست گذاری یعنی سامان بخشی به تولید، توزیع و قیمت گذاری این محصول است. براساس سه هدف یادشده سه فرضیه ساخته شد و از طریق تحقیق میدانی با استفاده از پرسشنامه این فرضیات مورد آزمون قرار گرفت. نتایج نشان می دهد که:

- اجرای طرح جامع سیمان، در ساماندهی تأمین و تولید سیمان اثربخش است.
- اجرای طرح جامع سیمان، توفیقی در ساماندهی توزیع این محصول ندارد.
- اجرای طرح جامع سیمان، در بهبود نظام قیمت گذاری این محصول موفق عمل می کند.

علاوه بر هدف اصلی یادشده، پژوهش حاضر اهداف فرعی دیگری را نیز دنبال کرد نظیر اینکه عملکرد طرح جامع سیمان در بهبود و ارتقای کیفیت سیمان و جلوگیری از قاچاق و ارائه راهکار برای کمک به اصلاح روشهای اجرایی در واگذاری فعالیتها به بخش غیردولتی نیز معطوف به پیش زمینه ها و شرایطی است که به آن پرداخته می شود:

الف- کاهش هزینه های حمل و نقل: ماده (۹) طرح جامع سیمان با مسئول کردن کمیته ماده (۱) در مورد جلوگیری از ایجاد تبانی و انحصار برای تعیین کرایه حمل و نقل سیمان با برقراری هماهنگی های لازم با سازمان حمل و نقل و پایانه های کشور می تواند نقش مهمی در رفع یا کمرنگ کردن این تبانی و انحصار برای رانندگان در بازار سیمان کشور ایفا کند و از سودآوری بالای حاکم بر نظام حمل و نقل محموله های سیمان بکاهد.

ب- تحریک سرمایه گذاری: ملزم کردن سازمان مدیریت و برنامه ریزی و بانک مرکزی به تخصیص اعتبار و ارائه تسهیلات لازم به طرحهای اولویت دار سیمان مطابق تبصره ماده (۱۱) می تواند محرک جدید در صنعت سیمان کشور باشد.

ج- ساماندهی تولید و توزیع در بازار سیمان: در طرح جامع سیمان با موظف کردن شرکتهای تولیدی این فرآورده به کاهش تعمیرات پیش بینی نشده و رعایت اصل حفظ ذخیره راهبردی کلینکر^۱ به ویژه در فصول پرمصرف^۲ و ملزم کردن وزارت بازرگانی به تهیه جدول حداقل نیاز استانها با تعیین کارخانه های مربوط برای رفع نیاز و تدوین دستورالعمل توزیع کلان سیمان با هماهنگی وزارت صنایع و معادن و انجمن صنفی کارفرمایان سیمان^۳، به ساماندهی بازار سیمان پرداخته شده است. علاوه بر اینکه در ماده (۵) تهیه برنامه تولید، واردات و صادرات سیمان کشور و

1. Clinker

۲. مطابق ماده ۷ طرح جامع سیمان

۳. مطابق ماده ۴ طرح جامع سیمان^۳

فهرست تعمیرات اساسی پیش‌بینی شده به تفکیک واحدهای تولیدی و ماههای سال به عهده وزارت صنایع و معادن و انجمن صنفی کارفرمایان صنعت سیمان گذارده شده است. لازم به یادآوری است که نکات یادشده همه از آثار مثبت طرح جامع سیمان به شمار می‌آیند ولی این طرح را نمی‌توان خالی از اشکال یا کمبود دانست، از مشکلات این طرح می‌توان به این موارد اشاره کرد:

- تعداد اندک مراکز عرضه کارخانه‌ها که تنها با رؤیت جواز ساخت اقدام به فروش سیمان به قیمت درب کارخانه می‌کنند، خود می‌تواند مانند گذشته سود بالای دلالت این فرآورده را به همراه داشته باشد.
- با توجه به اینکه واردات، صادرات و حتی توزیع داخلی سیمان نیاز به افزایش سرعت حمل و نقل و رعایت اصول ایمنی در این جابه‌جایی‌ها دارد باید الزاماتی نیز در مورد بهبود چنین امکاناتی در نظر گرفته می‌شد.
- با توجه به اینکه سیمان از کالاهای پذیرفته شده در بورس است، گنجانیدن ماده‌ای در طرح به‌منظور تأسیس بازار بورس سیمان به‌ویژه در شهرهای بزرگ علاوه بر ساماندهی بازار سیمان می‌توانست به‌عنوان مکملی اساسی و حتی جانشین بهتر، سرمایه مورد نیاز صنعت سیمان کشور را فراهم آورد.

۸. توصیه‌های سیاستی

با توجه به اینکه نزدیک به ۴۰ درصد از سیمان کشور را هفت شرکت سیمان تهران، آبیک، سپاهان، صوفیان، کرمان، شرق و هرمزگان طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۸۰ تولید کرده‌اند و همین‌طور سهامداران مهم سیمان عبارتند از شرکت سرمایه‌گذاری تأمین اجتماعی، شرکت سرمایه‌گذاری بانک ملی، شرکت سیمان فارس و خوزستان، بنیاد مستضعفان و جانبازان، این امر وجود تمرکز در صنعت سیمان و نوعی رفتار انحصاری را نشان می‌دهد. بنابراین با توجه به ماهیت انحصار چند جانبه بازار سیمان که خود دلیلی برای سیاست‌گذاری‌های تنظیمی این بازار بوده است، در کوتاه‌مدت سیاستهایی نظیر آزادسازی قیمت یا تعیین قیمت در بازار بورس کالایی که ابزارهایی مبتنی بر رقابت است، موجب افزایش قیمت این محصول می‌شود و با اتخاذ تصمیم، بدون توجه به ماهیت بازار و تحلیل صریح از شرایط موجود نمی‌توان بازار سیمان را در بلندمدت به تعادل رساند. اتخاذ سیاستهای تنظیم انحصار نظیر کنترل مدیریتهای به‌هم پیوسته و شکست حلقه مالکیت ضربدري^۱ در کارخانه‌های سیمان از سیاستهای مناسب برای ایجاد تعادل در بلندمدت خواهد بود و دولت موظف است جهت تأمین شرایط پیشگیری از ایجاد تمرکز، بروز قدرت و اعمال انحصار، دامنه مفید و مجاز

۱. سهام متقابل شرکتهای تولیدکننده و سرمایه‌گذاری در یکدیگر

ارزیابی عملکرد طرح جامع سیمان در ساماندهی صنعت سیمان ۶۳

ادغامها را تنظیم و در تدوین لایحه رقابت و کنترل انحصار پیش‌بینی کند که یکی از ابعاد و مراحل مختلف آزادسازی حذف مقررات دست و پاگیر همراه با نظارت مستمر خواهد بود.

در حال حاضر طرحهای متعدد توسعه صنعت سیمان با توجه به روند طولانی احداث کارخانه جدید، توسط کارخانه‌ها در حال اجرا است. طرحهای توسعه با توجه به قیمت این کالا در بازار عرضه و تقاضای آن و آینده‌نگری صاحبان صنعت و تمایل دارندگان سهام عمده صنعت سیمان به اجرا در می‌آید که لازم است هرگونه سیاست‌گذاری در مورد قیمت و آزادسازی یا کنترل این محصول با توجه به این حساسیت صورت پذیرد.

ایجاد فرهنگ صحیح استفاده از سیمان و نگاه تخصصی به این صنعت با توجه به موقعیت جغرافیایی و تولید سیمان بر اساس نیاز هر منطقه به نوع سیمان مصرفی در گرو پیگیری راهبردهایی نظیر ایجاد تحلیل‌های اقتصادی، انتقال فن‌آوری آموزش (در هر دو سطح تولید و مصرف) و هماهنگی در مورد صادرات این کالا است. ضمن آنکه از راهکارهایی نظیر تحقیقات و نوآوری، بهره‌برداری سریع‌تر طرحهای در حال اجرا، تدوین برنامه دقیق در راستای واردات، تنظیم بازار، حذف دلالتان و نظارت بر حمل و نقل این کالا نباید غافل شد.

در تنظیم طرح جامع سیمان، به بخش صادرات بی‌توجهی شده است، حال آنکه ویرانیهای حاصل از جنگ در دو کشور عراق و افغانستان و بالا بودن قیمتهای صادراتی سیمان خاکستری با متوسط ۵۰ دلار در برابر قیمت داخلی ۳۲۰-۲۶۰ هزار ریال به ازای هر تن، خود نشان‌دهنده جهت‌گیری صادراتی کارخانه‌ها و در نتیجه کمبود عرضه است. از این رو پیشنهاد می‌شود که کمیته ماده (۱) طرح نسبت به برنامه‌ریزی دقیق و تنظیم بازارهای داخلی و خارجی صنعت سیمان کشور اهتمام ورزد. بدیهی است که هرگونه تصمیم در این مورد متضمن توجه به گستردگی وامها و اعتبارات تخصصی دولت است.

مهم‌ترین عامل هزینه‌های بازرگانی این کالا حمل و نقل آن است که تأثیر اصلی را به‌جا می‌گذارد. این امر موجب می‌شود در ملاحظات قیمتی برای این کالا بیشتر به قیمتهای منطقه‌ای و نزدیکترین منبع واردات یا صادرات آن نگاه شود. به بیان دیگر با توجه به ماهیت انحصاری این صنعت مهم‌ترین عامل اختلال در توزیع به ناوگان حمل و نقل داخلی باز می‌گردد.

قیمت سیمان باید به‌طور منطقی سالیانه افزایش یابد، نه اینکه قیمتها رها شده یا تثبیت شود زیرا در حال حاضر ۸۰ درصد کارخانه‌های سیمان، در حال اجرای طرح توسعه یا بهینه‌سازی هستند که با توجه به ارائه نکردن تسهیلات ریالی توسط بانکها بودجه لازم که گاه حدود ۵۰۰ میلیارد ریال است از محل سود حاصل از فروش کارخانه‌ها باید تأمین شود و احتمال دارد در صورت تثبیت قیمت، کارخانه‌ها دچار مشکل تأمین نقدینگی شوند. در نتیجه اجرای طرحها با تأخیر مواجه شده و کمبود

سیمان که پیش‌بینی می‌شود تا سال ۱۳۸۶ با اجرای طرح‌های جدید برطرف شود همچنان برقرار خواهد بود.

با اعطای تسهیلات ریالی به پروژه‌های سیمان در دست اجرا و ملزم کردن مجریان پروژه‌ها به اتمام پروژه در زمان مقرر و با هزینه مصوب، در آینده نزدیک شاهد تعدیل واقعی قیمت سیمان خواهیم بود.

فاصله قیمتی که بین بازار و کارخانه سیمان وجود دارد موجب ایجاد رانت برای واسطه‌ها در این صنعت شده است و به نظر می‌رسد نظام نظارتی فعلی کارا نباشد. در صورتی که بسترهای لازم برای اجرای نظام مالیات بر ارزش افزوده در کشور فراهم شود پیش‌بینی می‌شود، آزادسازی قیمت‌ها راه حل مناسبی برای ایجاد انگیزه برای سرمایه‌گذاری در زمینه این صنعت باشد، ضمن اینکه باید توجه کرد که کارخانه‌های مستهلک شده قدیمی نسبت به تغییر قیمت‌ها چندان حساسیت ندارند اما کارخانه‌های جدید که با نرخ ارز بالایی احداث می‌شوند نسبت به قیمت (با در نظر گرفتن قیمت تمام شده) حساسیت زیادی دارند که باید در این مورد نیز چاره‌ای اندیشید.

منابع

الف) فارسی

احمدوند، محمدرحیم (۱۳۸۰)، بررسی نقش مدیریت ریسک در استمرار و توسعه صادرات غیرنفتی، مؤسسه تحقیقات و پژوهش‌های بازرگانی، بهمن.

اسلامی، اسداله (۱۳۸۱)، "روند بهینه‌سازی ریخته‌گری مصرفی سیمان"، ماهنامه علمی، فنی و اقتصادی سیمان، سال نهم، شماره ۶۹، صفحه ۱۸.

اظهار نظر مدیران و مسئولین (۱۳۸۳)، "فصلهای پرمصرف سیمان اجرای طرح جامع"، ماهنامه سیمان، شماره ۸۴، خرداد.

اظهار نظر مدیران و مسئولین (۱۳۸۳)، "موضع‌گیریها در مورد نرخ سیمان و نگرشهای مختلف در توسعه صنعت سیمان"، ماهنامه سیمان، شماره ۸۵، تیر.

اظهار نظر مدیران و مسئولین (۱۳۸۳)، "قیمت و توزیع، بحث پایان‌ناپذیر سیمان"، ماهنامه سیمان، شماره ۸۹، آبان.

انجمن صنفی کارفرمایان صنعت سیمان (۱۳۸۳)، اولین راهنمای صنعت سیمان ایران، تهران.

بانک مرکزی ج.ا.ایران (۱۳۸۳)، شاخص بهای عمده فروشی کالاها در ایران، اداره آمار اقتصادی، ۱۳۸۳.

بخشی، لطف‌علی (۱۳۸۲)، "هفتاد سال صنعت سیمان - تاریخچه تحلیلی و آماری صنعت سیمان ایران، قسمت اول"، ماهنامه سیمان، شماره ۷۹، آذر.

ارزیابی عملکرد طرح جامع سیمان در ساماندهی صنعت سیمان ۶۵

- بخشی، لطف علی (۱۳۸۲)، "هفتاد سال صنعت سیمان - تاریخچه تحلیلی و آماری صنعت سیمان ایران، قسمت دوم"، ماهنامه سیمان، شماره ۸۰، دی.
- بخشی، لطف علی (۱۳۸۲)، "هفتاد سال صنعت سیمان - تاریخچه تحلیلی و آماری صنعت سیمان ایران، قسمت سوم"، ماهنامه سیمان، شماره ۸۱، بهمن.
- بخشی، لطفعلی (۱۳۸۳)، اندازه‌گیری تمرکز در صنعت سیمان ایران و برآورد سال ۱۳۹۰، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده اقتصاد.
- بدخشان، گیتی (۱۳۵۲)، گزارش وضع صنعت سیمان در ایران"، اداره کل مطالعات صنایع سرمایه‌ای، مهر.
- بست، جان (۱۳۷۹)، روشهای تحقیق در علوم تربیتی و رفتاری، ترجمه پاشاشریفی، حسن و نرگس طالقانی، انتشارات رشد، چاپ هشتم، زمستان.
- پریسوز، داریوش (۱۳۵۴)، صنعت سیمان در ایران، دانشگاه ملی ایران، دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی.
- پیروز، خسرو (۱۳۸۳)، "تولید سیمان ایران برای صادرات"، همایش بین‌المللی سیمان، تهران مهر.
- حسین‌زاده، عبدل. (۱۳۵۹)، طرح بررسی تکنولوژی احداث کارخانه‌های کوچک سیمان در ایران، وزارت صنایع.
- خامی، احمد (۱۳۷۱)، سیمانهای طبیعی، وزارت مسکن و شهرسازی، مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، چاپ اول، اردیبهشت.
- خدایی، علیرضا (۱۳۸۲)، "فراز و نشیبهای سهام سیمان در بورس (ارزیابی کارشناسانه)"، ماهنامه سیمان، شماره ۷۶، شهریور.
- سازمان حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان (۱۳۸۲)، محاسبه قیمت پایه سیمان برای سال ۱۳۸۱ و نرخ فروش سیمان در سال ۱۳۸۲، تهران.
- سازمان حمل و نقل پایانه‌های کشور (۱۳۸۱)، نقش سیمان در حمل و نقل کشور، دفتر فن‌آوری اطلاعات، بهار.
- سازمان مدیریت صنعتی (۱۳۷۵)، پیش‌بینی روند تولید و مصرف سیمان در ایران، مشاوره آموزش تحقیق.
- شرکت پایانه احداث (۱۳۸۰)، طرح احداث پایانه صادرات سیمان، گزارش مطالعات مرحله شناخت، مهندسین مشاور سکو، خرداد.
- شرکت تحقیق و توسعه صنعت سیمان کشور (۱۳۸۳)، "تحقیق و توسعه در صنعت سیمان ایران"، ماهنامه سیمان، شماره ۹۰، آذر.
- شرکت سیمان تهران (۱۳۸۳)، مجموعه مقالات همایش بین‌المللی سیمان، تهران، مهر.
- شریفی پاشا، حسن و نسترن شریفی (۱۳۸۰)، روشهای تحقیق در علوم رفتاری، انتشارات سخن، چاپ اول.
- صارمی‌فر، مهدی (۱۳۸۲)، "چشم‌اندازهای سیمان در جهان"، ماهنامه سیمان، شماره ۷۵، مرداد.
- صفارزاده، جلال (۱۳۸۲)، "توافقتنامه طرح جامع صنعت سیمان از امضا تا اجرا"، ماهنامه سیمان، شماره ۷۸، آبان.
- صلواتی، افشین (۱۳۸۱)، "بهره‌وری انرژی در صنایع سیمان"، ماهنامه سیمان، شماره ۶۳.
- عزیزیان، محمدرضا (۱۳۶۳)، سیمان، انتشارات حیدری، چاپ اول، پاییز.

۶۶ مجله اقتصادی سال ششم شماره‌های ۶۱ و ۶۲

- عزیزیان، محمدرضا (۱۳۷۴)، *تکنولوژی سیمان*، نشر شرکت سیمان اکباتان.
- علوی، علی‌اصغر (۱۳۸۴)، "بررسی وضعیت تولید و مصرف سیمان در کشور"، وزارت صنایع و معادن، دفتر نظارت و ارزیابی، *مجله سیمان*، شماره ۹۳، فروردین.
- علوی، علی‌اصغر (۱۳۸۴)، "بررسی وضعیت تولید و مصرف سیمان کشور تا سال ۱۳۹۰"، *ماهنامه سیمان*، شماره ۹۳، فروردین.
- قالیپافان، مهدی (۱۳۸۱)، "بتن، توانمندیها، ابرتنها، مزایای تولید و مصرف آنها"، *ماهنامه سیمان*، شماره ۶۷.
- کیهانی، علی‌اصغر (۱۳۸۲)، ۳۰ میلیون تن بتن در کشور"، *روزنامه همشهری*، ۱۳۸۲/۸/۱.
- متشرع، محمد عمید (۱۳۷۷)، *نگاهی به صنعت سیمان ایران*، اداره کل صنایع کانی غیرفلزی، وزارت صنایع و معادن، اسفند.
- مجله سیمان* (۱۳۸۲)، "فراز و نشیبهای سهام سیمان در بورس (ارزیابی کارشناسانه)"، گفتگو با نصر ا... برزنی مدیر عامل شرکت کارگزاری بانک صنعت و معدن، شماره ۷۶، شهریور.
- محمدی، مهرانوش (۱۳۸۲)، "مروری بر وضعیت عرضه و تقاضای سیمان کشور در سال ۱۳۸۱"، *ماهنامه سیمان*، شماره ۷۷، مهر.
- مرکز آمار ایران (۱۳۶۳)، "گزارش بررسی سیمان در ایران"، تهران.
- مرکز آمار ایران (۱۳۶۳)، "گزارش بررسی سیمان در ایران با نضمام کتابشناسی سیمان تا پایان ۱۳۶۲"، تهران، شهریور.
- مصاحبه با رئیس مرکز تحقیقات بتن ایران (۱۳۸۲)، "معادل تولید سالیانه پنج کارخانه سیمان دور ریخته می‌شود"، ایلنا، *روزنامه همشهری*، ۱۳۸۲/۸/۱۳.
- میرزاده، سید علی‌اکبر (۱۳۸۰)، *کاهش آلودگیهای محیط زیست*، مرکز تحقیق و توسعه سیمان فارس و خوزستان.
- وزارت امور اقتصادی و دارایی (۱۳۸۲)، "گزارش بررسی وضعیت بازار سیمان"، معاونت امور اقتصادی، دفتر تولیدی.
- وزارت بازرگانی (۱۳۸۳)، *تحلیل صنعت سیمان در سال ۱۳۸۲*، سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالا و خدمات، آذر.
- وزارت بازرگانی (۱۳۸۳)، *تحلیل مختصری از بازار سیمان*، معاونت برنامه‌ریزی و بررسیهای استراتژیک، دفتر مطالعات اقتصادی، شهریور.
- وزارت بازرگانی، سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالا و خدمات (۱۳۸۳)، *تحلیل صنعت سیمان در سال ۱۳۸۲*، معاونت نظارت بر کالا، اداره کل نظارت بر کالاهای فلزی و معدنی، اردیبهشت.
- وزارت صنایع و معادن (۱۳۸۱)، *لزوم حذف سیمان از فهرست کالا و خدمات بخش دوم گروه اول سبد حمایتی خانوار*، تهران.

ب) انگلیسی

Kimberly, Kurtis (2002), "History of Cement and Concrete", School of Civil Engineering, Georgia Institute of Technology, Atlanta, Georgia.

ارزیابی عملکرد طرح جامع سیمان در ساماندهی صنعت سیمان ۶۷

ج) سایت

www.irbourse.comshdj

بورس اوراق بهادار تهران

www.tto.ir

سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای

www.irancement.com

سیمان ایران

www.tehrancement.com

سیمان تهران

www.mim.gov.ir

وزارت صنایع و معادن

